

Een nieuwe secretaris treedt aan

In de algemene ledenvergadering van 2 maart j.l. trad Jan de Kater af als secretaris van het bestuur en werd hij in die functie bij acclamatie opgevolgd door Jan Schultheiss. Elders in dit nummer wordt stilgestaan bij het vertrek van Jan de Kater als bestuurslid en zijn tomeloze inzet in de afgelopen jaren. De "andere Jan" sprak ter kennismaking de bij de ALV aanwezige leden al kort toe. Hieronder volgt een wat uitgebreider betoog van zijn hand, zodat de leden min of meer weten met wie zij te maken hebben bij aangelegenheden van secretariële of administratieve aard de komende periode.

door Jan Schultheiss

Mijn bijdrage in deze Kroniek, deze kennismaking met u allen, is een wat ander soort artikel dan u gewend bent. De artikelen die in deze periodiek verschijnen voldoen in het algemeen uitstekend als middel tot het doel waarvoor ons genootschap zich krachtens haar statuten ziet gesteld: het bevorderen van het cultuurgood van de componist Richard Wagner en de verbreiding van de kennis en beleving van zijn werken. De bijdragen van de verschillende auteurs zijn, zo is mijn ervaring, zeer doorwrocht en getuigen van een diepgaande kennis van het werk van Wagner. Als je zo'n stuk leest, dan merk je dat de betreffende essayist zijn of haar inzicht in dat werk en de uitvoeringspraktijk daarvan graag en met passie met de overige leden van het genootschap deelt. Van mij moet u hieronder wat minder inhoudelijke diepgang verwachten, simpelweg vanwege het feit dat ik de bagage daartoe ontbeer. Wat ik u hieronder wel zal trachten te schetsen is hoe ik met de componist Wagner in aanraking kwam en wat mij ertoe heeft gedreven mijn liefde voor zijn muziek om te zetten in eerbetoon aan hem middels een meer actieve rol binnen het Wagnergenootschap Nederland.

Mijn eerste bewuste aanraking met de muziek van Wagner moet eind jaren zestig, begin jaren zeventig van de vorige eeuw zijn geweest. Een jaar of elf, twaalf oud ontdekte ik bij mijn ouders op zolder een platenspeler waarop nog van die oude, toch wel breekbare 78-toerenplaten konden worden afgespeeld. De platen die erbij zaten kwamen nog uit het huis van mijn grootouders, maar veel waren het er niet meer. Eén daarvan maakte evenwel grote indruk op mij: een krakende opname op het label "His Master's Voice" van het koor en orkest van de Staatsoper in Berlijn die onder leiding van de dirigent en componist Leo Blech (1871-1958) het pelgrimskoor uit de *Tannhäuser* (op de ene kant) en de aankomst van de gasten bij de Wartburg (op de andere) uitvoerden. Inderdaad nogal een evergreen, maar nieuw voor mijn nog jeugdig brein en ik was dienovereenkomstig diep onder de indruk. Terwijl mijn ouders met name luisterden naar Bach, Mozart en Beethoven (ik vond de muziek van Bach en Mozart op de één of andere manier altijd zo voorspelbaar, maar besef nu op wat meer belegen leeftijd dat ik daarmee in mijn volstrekte naïviteit aan beider talent volstrekt geen recht deed), ging ik op zoek naar meer. Niet veel later meende ik met Sinterklaas mijn ouders een cadeautje te moeten geven waarmee ik hoopte hun enige appreciatie voor de muziek van Wagner bij te brengen. In feite verschaftte ik mijzelf een welkom present. In een platenzaak in het Overijsselse Hengelo had ik - overigens nog allerm minst gehinderd door enige kennis van het werk van de door mij op basis van slechts twee stukjes muziek bewonderde componist - een dubbel-LP gevonden met daarop een aantal fragmenten door bekende zangers (wier namen mij overigens absoluut niets zeiden, maar verschillende stukken uit verscheidene opera's, dat leek mij ter verdere kennismaking wel wat) zoals Max Lorenz en Helge Roswaenge. Zeker weet ik het niet meer,



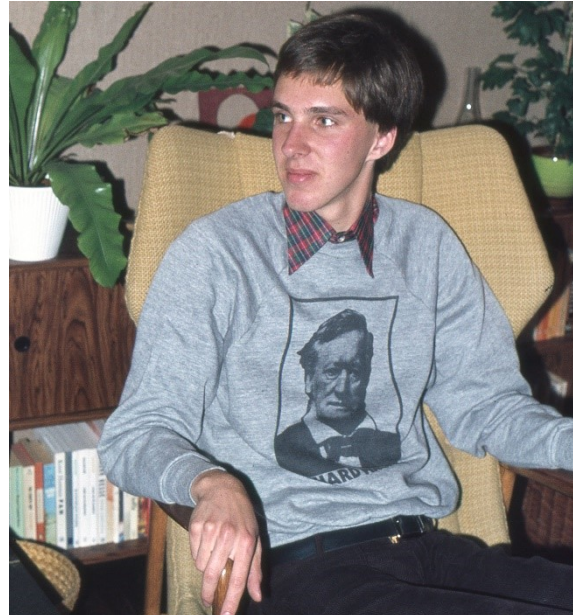


maar ik geloof dat mijn ouders toch wel wat verbaasd waren met dit geschenk dat hun te beurt viel. Wat ik nog weet is dat één fragment met name een onuitwisbare indruk op mij maakte: de Winterstürme die in de *Walküre* plaatsmaakten voor de Wonnemond. Ik had natuurlijk geen idee wat een Wonnemond dan wel mocht zijn, maar ik vond het prachtig en probeerde het ook na te zingen (en doe dat nog wel eens een enkele keer, in de veilige beslotenheid van de badkamer), zo mooi vond ik die muziek. Met een vriend en klasgenoot luisterde ik naar de muziek van Wagner en zo ontwikkelden wij onze liefde voor (en hij zijn kennis van) het muzikale oeuvre van deze componist. Deze schoolvriend, Bert van Veen, (1960-1997) groef zich daarbij beduidend dieper in de materie in dan ik. Niet alleen qua paraferalia (zo wist hij in de Verenigde

Staten truien voor ons te bestellen met daarop een portret van de door ons bewonderde meester uit Bayreuth) maar met name ook in eruditie.

Anders dan ik las hij veel en toen hij uiteindelijk in Utrecht rechten ging studeren, wist hij zijn daarmee opgedane kennis om te zetten in publicaties die de toets der wetenschappelijke kritiek ruimschoots konden doorstaan. In 1983 schreef hij in het kader van zijn studie een rechtshistorisch betoog over de plaats van het recht in de *Lohengrin* en de *Götterdämmerung*, een betoog dat voor wat betreft de *Lohengrin* in het Duits vertaald een jaar later een plek vond in de door de Aktionskreis für das Werk Richard Wagners uitgegeven *Richard Wagner Blätter*¹ en dat eveneens resulteerde in de uitnodiging in 1984 om over dit onderwerp een lezing te geven voor ons Genootschap². Bert studeerde uiteindelijk in 1984 af in de rechtswetenschappen met een aan de Duitse schrijver Ernst Jünger opgedragen rechtshistorische, vergelijkende doctoraalscriptie waarin onder meer "Das

Liebesverbot" in juridisch perspectief wordt geplaatst tegenover Shakespeare's "Measure for Measure".³ Maarten 't Hart, die een exemplaar van de scriptie door Bert kreeg toegezonden, toonde zich diep onder de indruk en hoopte op publicatie: '... 't zou toch zonde zijn als zoveel opgetaste kennis enkel in een scriptie zou staan die maar voor weinig mensen toegankelijk is'⁴. Dat heeft helaas niet zo mogen zijn, maar Bert bleef tot zijn vroegtijdig overlijden zeer actief in het vorsen naar Wagner en het opbouwen van talloze contacten daarin (eens in de zoveel tijd kreeg ik van hem dan een gesigioneerde foto van een door hem aangeschreven uitvoerende). Mijn eigen ontwikkeling dienaangaande bleef oppervlakkig en ik meende mij, anders dan Bert, ook wel in het studentenleven te moeten storten. Naar muziek van de meester luisterde ik nog wel, maar daar bleef het dan wel zo'n beetje bij. Wel schreef ik



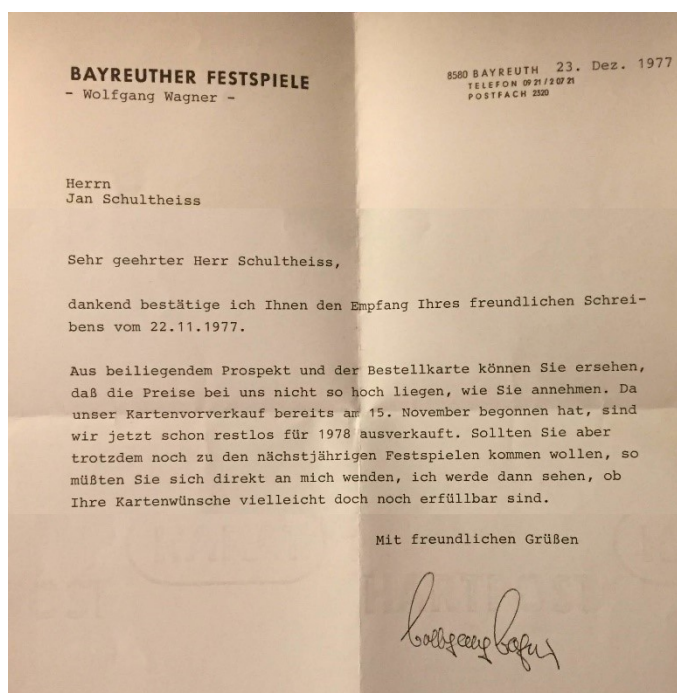
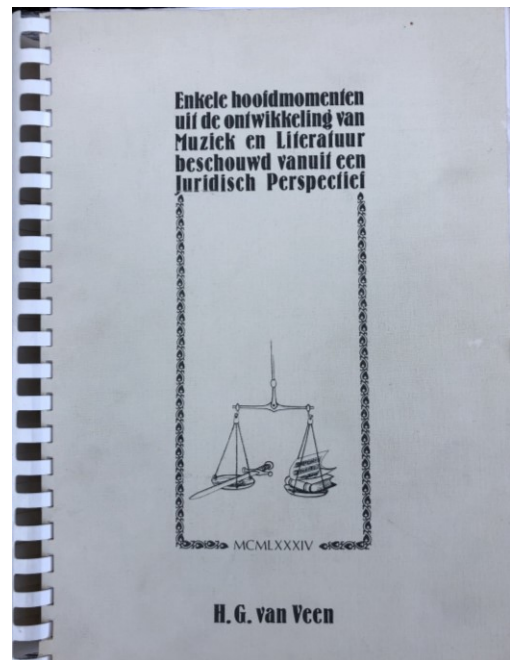
ook wat Wagneriaanse en andere bekendheden aan (bij Bert had ik gezien hoe leuk het was post terug te krijgen), zoals naar Winifred en haar zoon Wolfgang. In diezelfde tijd begon ik met een groep vrienden die ik aan mijn kortstondige pogingen in de studie der bestuurskunde aan de Technische Hogeschool (nu: universiteit) Twente had overgehouden in Amsterdam opera's te bezoeken en zo werd aldaar onder meer in 1983 in de hoofdstedelijke Stadsschouwburg een uitvoering van de *Fliegende*

Holländer bezocht ⁵- mijn eerste "fysieke" contact met een opera van Wagner - en in 1986 de *Meistersinger* in Carré ⁶ (het staat mij nog bij hoe verrast ik was over echt gras op de bühne, alhoewel ik het ook wel wat gezocht vond).

Maar een bezoek aan een uitvoering in het Festspielhaus te Bayreuth zou nog enige tijd op zich laten wachten. Nadat ik uiteindelijk in Leiden als jurist was afgestudeerd en in dat metier mijn emplooi had gevonden en in 1990 was getrouwd met Elsbeth en met haar een gezin had gesticht, duurde het uiteindelijk tot 2013 eer mijn echtgenote en ik konden genieten van twee opera's in dat wonderlijke gebouw met die ongeëvenaarde akoestiek (op de "uitnodiging" van Wolfgang Wagner in 1977 om te proberen via hem kaartjes te bemachtigen had ik toch niet gedurfd in te gaan). Wij bezochten daar vanuit een veel te duur hotel Neuenfels' "Ratten-Lohengrin" onder de bezielende leiding van Andris Nelsons (ik zou hem best als opvolger van Gatti bij het Concertgebouworkest willen zien ...) en die wonderlijke uitvoering van de fabrieks-*Tannhäuser* van Baumgarten, een Gesamtkunstwerk waarvan de enscenering ons niet bepaald vrolijk maakte, maar de muzikale uitvoering des te meer. Ook vorig jaar togen wij wederom naar de Oberfränkische universiteitsstad waar wij ditmaal van de *Meistersinger* genoten. En in de tussentijd werden er tal van andere uitvoeringen bezocht, zoals in 2008 (met, nu mede-bestuurslid en toen collega, Guus Vossenaar) de *Rienzi* in Bremen, een toch wel heugenswaardige uitvoering in de regie van de achterkleindochter van de meester, Katharina Wagner.

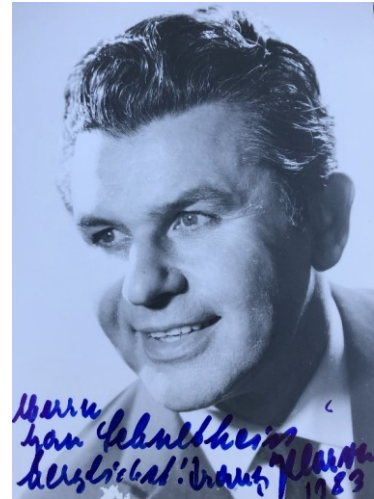
In 2011 werd in verwelkomt als lid van het genootschap, maar tijd om daarin actief te worden of zelfs maar met enige regelmaat activiteiten te bezoeken had ik vooralsnog niet. Inmiddels was ik in 2010 in deeltijd geschiedenis gaan studeren aan de Universiteit Utrecht, en tegelijkertijd stelden zowel mijn werk als mijn gezin ook nog wel prijs op enige aandacht mijnerzijds. Nadat de studie in 2017 succesvol werd afgesloten en de Master-titel was behaald (want blijkbaar dient sedert de Bologna-verklaring van 1999 de academische titulatuur jammer genoeg bij voorkeur in het Engels te worden gebezigd) kwam er meer tijd voor andere zaken, met name ook omdat onze twee zonen inmiddels uitgevlogen waren. En zodoende kwam van het een het ander, en hoop ik u allen, de mede-leden van onze genootschap, als secretaris te kunnen dienen. Indien u vragen of opmerkingen hebt, schroomt u dan alstublieft niet om contact met mij op te nemen. Mijn "coördinaten" treft u niet enkel aan in deze Kroniek, maar vindt u tevens op de website van het genootschap.

En in de tussentijd probeer ik mijn grote waardering voor het werk van Richard Wagner onverkort op anderen over te dragen, niet alleen aan vrienden en collega's, maar met name ook aan mijn twee kinderen. De oudste, inmiddels als arts-onderzoeker in Utrecht aan de slag, heeft op dit moment al een groot aantal Wagner-uitvoeringen bijgewoond en toont zich een enthousiast liefhebber van het werk





van de meester (alsmede, net als zijn vader, van de symfonieën van Anton Bruckner, zo'n andere Wagner-bewonderaar). De jongste, zich in navolging van zijn vader studentikoos verdiepend in de rechtsgeleerdheid, is vooralsnog minder van het werk van Wagner geporteerd. Althans, na afloop van de *Parsifal* in december



2016 kon hij niet ophouden te benadrukken hoe lang(dradig) hij dat muziekdrama wel niet had gevonden.

Maar voor het doorgeven van de liefde voor muziek in het algemeen en die van Wagner meer in het bijzonder is het ook hard nodig dat we snel weer van live optredens in operahuizen en concertzalen kunnen gaan genieten. Niets evenaart een dergelijke ervaring en internet-streams vormen enkel een uiterst slap aftreksel daarvan. Ik hoop dan ook van harte dat er licht is aan het einde van de coronatunnel en dat het nieuwe normaal weer om en nabij het oude, vertrouwde zal komen te liggen. Zodat we de jeugd weer mee kunnen nemen naar en in uitvoeringen, letterlijk en figuurlijk. Want wie de jeugd heeft, heeft de toekomst, zeker ook als het gaat om het 'bevorderen van een brede maatschappelijke belangstelling en verankering in de Nederlandse samenleving van het cultuurgoeid van de componist Richard Wagner', het doel van onze vereniging.



Noten

¹ Bert van Veen, 'Richard Wagners „Lohengrin“ und seine mittelalterlichen Quellenvorlagen in rechtshistorischer Sicht', in: *Richard-Wagner-Blätter* 8 (1984), 18-37.

² Zie Hans Pot, 'Wagner en het recht' (bespreking), in: Fred Blei, Jellie Boll, Ton Hogenes en Hilke de Munnik-Mensing (red.), *1961-2011. 50 Jaar Wagnergenootschap Nederland* (Amsterdam 2011) 47-48.

³ H.G. van Veen, Enkele hoofdmomenten uit de ontwikkeling van muziek en literatuur beschouwd vanuit een juridisch perspectief (doctoraalscriptie rechtsgeleerdheid, Utrecht 1984).

⁴ Brief van Maarten 't Hart aan Bert van Veen d.d. 19 november 1984. Ook de eerdere scriptie van Bert had Maarten gelezen en hij schreef hem hier in een brief van 1 juli 1983 als 'fervent Wagneriaan (net als Vestdijk)' over dat hij 'nooit [had] gedacht dat Wagner

zoveel wist van rechtshistorische zaken' en dat hem dat wel iets leek 'dat voor alle musicologen interessant moet zijn'.

⁵ Reprise van de productie uit seizoen 1979/80 maar dan met het Residentie-Orkest o.l.v. Walter Weller. Henk Smit vertolkte de rol van Holländer.

⁶ Met het Concertgebouworkest onder leiding van ons erelid Edo de Waart.